# MONITOR
Na R. P. 1769.
Nro LIX.
d. 26. Lipca.

*Vitiis nemo sine nascitur, optimus ille est, qui minimis urgetur.*

Horat. Sat. L. 1. Eclog. 3.

Nikt się bez skazy nie rodzi, ten iest nayszczęśliwszy, ktoremu naymnieysze dukuczaią.

---

## Dalszy wykład poprzedzaiącey rzeczy.

DOlegliwośc y czułość, dway są dzielni mowcy, ktorzy słabość y boleści na pomoc wziąwszy, snadno by y

nayupartſzego niemocą iaką zwątlonego przeprą y przekonaią, że przy ſwym zupełnym zdrowiu nie ieſt, ale wnętrzną lub zewnętrzną przyczynę do tego dawſzy, w takim ſtanie zoſtaie, iż lekarza y lekarſtwa nieuchronnie potrzebuie. Z tym wſzyſtkim znayduią ſię ludzie takowi, ktorzy czyli to przez upor, czyli przez powzięte y na umyśle mocno zaſadzone o czerſtwości ſił ſwoich rozumienie, do tego ſię nikomu przywieść nie daią, aby uwierzyli, że ſą prawdziwie choremi. Podobnym ſpoſobem pierwſze początki y iasne prawdy tak ſą w ſobie oczywiſte y ſilne, że by nayblędliwſze zdanie zawſtydzić zbić y zniſzczyć potrafią; wſzakże nie zawſze ani wſzędy tego dokazuią. Są takowe umyſły, ktore ſameż ſwoie błędy za naygruntownieyſze prawidła maiąc, wſzyſtko to co do obiaśnienia onych ſłuży, za ciemność, co do przekonania onych dąży,

dąży, za fałſz poczytuią. Co ieżeli tym nędznieyſzy ieſt ſtan pierwſzych, że ſię do żadney niemocy nie znaiąc, o żadnym też leczeniu bynaymniey nie myślą, pewnie tym żałośnieyſza ieſt niedola drugich, że ſwe mylne zdania za wyroki nieomylne biorą. Co gdyby przynaymniey mnieyſza tych nieuleczonych na rozumie chorych liczba była; lecz nieſtety! cały świat onemi ieſt napełniony, tak dalece, że co Horacyuſz mowi o cnotliwości, mieniąc, że ten ieſt z ludzi naycnotliwſzy, ktory naymniey ma wyſtępkow, toż ſamo o rozſądności mowić ſię może, że ten ieſt nayrozſądnieyſzy, ktory mniey za innych ma w zdaniu uprzedzenia. Tak podchlebia ſobie każdy, że ſię zupełnie zna, y to co dobrego lub zdrożnego w nim ieſt, należycie poznaie, gdy tym czaſem tak rzadka ieſt rzecz, aby kto wedle ſłuſzności o ſobie ſądził, iak ieſt niezwyczayna, aby ſiebie kto

porzą

porządnie miłował. O innych ludziach nie zawsze sprawiedliwie sądziemy, gdyż nas częstokroć powierzchowne onych ułożenie z wnętrznym nie zawsze zgadzające się, częściey zaś samo wprzod o nich powzięte mniemanie mami y oszukuie, z tym wszystkim nie iest rzecz tak trudna, abyśmy z czasem y pomału z powierzchownych postępkow, słow, y obrotow czyich poznać go, y iakiby był dociec nie mieli; ale gdy przychodzi o sobie sądzić, na tych miast rozliczne namiętności się zbiegaią, ktore miłości własney kolorow dodaiąc, do odmalowania owego pochlebnego obrazu dopomagaią, iaki się w oczach naszych tyle razy stawi, ile razy na siebie spoyrzeć chcemy. A lubo inne namiętności z czasem żywości ognia pozbawione, powoli usypiaią, ta iednak ktora się na uprzedzeniu zdań naszych zasadza, y temuż uprzedzeniu wzaiemne wsparcie daie, nie tylko z la-

ty nic z sił swych nie utraca, ale y owszem coraz się bardziey wzmaga, y silnieyszą się codzień staie. Powie tu kto podobno, że ieśli tak iest, à uprzedzenie każdemu prawie iest przyrodzone, na coż więc temu naganiać co z przyrodzeniem naszym tak ściśle iest skoiarzone? Niech mi się iuż godzi ten zarzut uprzątnąć. Prawda że uprzedzenie przez swoy obyczay y długie à coraz wzrost biorące nad rozumem naszym gorowanie, w nieiakąś się drugą naturę zamienia, z tym wszystkim przyrodzonym nam przymiotem nazwać się nie może. Nabywamy go, gdy namci, ktorym straż niedołężnego wieku naszego iest powierzona, iuż to owe nieprawe rozumienie, w umysły nasze powolne, niby w miękki wosk wrażaią, gdy nam błędne mniemania o czci, sławie, dobru y szczęściu naszym prawdziwym zaszczepiaią, gdy nas tego co boiazni nie godne, lękać

kać ſię, w tym zaś gdzie namyſłu y oſtrożności potrzeba, zuchwałym bydź uczą; tym ſamym iednak że go nabywamy, luboby w nas nieſzczęſną ſwą dzielnością y naychwalebnieyſze przymioty zatłumiło, luboby wedle upodobania na umyśle naſzym panowało, przymiotem iednak z przyrodzenia pochodzącym zwać ſię bynaymniey nie powinno. A tu mi właśnie podaie ſię pora, tych, ktorym wychowanie młodzi poruczone ieſt, do iak naywiękſzey pilności y baczności zachęcać. Oddaią im rodzice lub opiekunowie młode ſwe latorośli, iąkiemi więc ſokami napawać ie będą, takie też z czaſem owoce po nich uyrzą. Czyſte to ſą tablice, ktore ich dozorowi ſą polecone, iakowe zątym na nich prawidła wyryią, takowe też znamiona po nich w dalſzym czaſie obaczą. Mogą gdy zechcą naſiona ſzczęśliwości na tey świeżo dobytey ziemi zaſiać, ktorych pożytek całemu

śemu na potym kraiowi udzielony będzie, wszakże mogą też, gdy przewrotności, nieostropności, lub gnuśności swey kwoli uczynią, y tego dokazać, że takowych ukształtuią ludzi, ktorzy wedle zaszczepionych na umyśle zdrożnych lub też błędnych prawideł postępuiąc, nie tylko siebie, ale też y Oyczyznę swą o nieszczęście przyprawią. Ani mi tego przykładow przytaczać nie potrzeba, ile że sami całe łatwo w dzieiach onych zadość naczytać się mogą. Azaż nie iednego młodzieńca uprzedzenie od nauczycielow zasadzone, całą Monarchią Grecką do upadku przywiodło? albo czyli trudno tego dowieść, że nienawiść między dwoma znacznieyszemi w kraiu domami, od mniey bacznych rodzicow y nauczycielow na umyśle powolnych dzieci wkorzeniona, toż dopiero uprzedzeniem oczy na wszelkie obowiązki obywatelstwa y ludzkości zamykaiącym wsparta,

całe

całe Xięſtwa we Włoſzech, całe Króleſtwa w Hiſzpanii wzburzyła, zniſzczyła, y do zguby przyprowadziła? więcey tedy nie dodam, to tylko wſpomnę, com w przeciągu myśli tych nad uprzedzeniem zawſze miał na pamięci, że im większa nieſzczęśliwość z tego źrzodła wypływa, tym pilniey młodzi ſtrzedz należy, aby z niego poiona nie była; im bardziey ta umyſłu choroba ieſt nieuleczona, tym pilniey ſtarać ſię przyſtoi, aby nią umysł żyć poczynaiący nie był zarażony. Jeżeli zaś na koniec rzecz ſię zbyt trudna widzi, rozum wſchodzący od wſzelkiego uprzedzenia wolny zachować, przynaymniey tego życzę, aby mieyſce ſzkodliwego, pożyteczne; mieyſce wyſtępnego uprzedzenia, cnotliwe zaſtąpiło.